

'Het karakter van myten.' Literaire identiteitsvorming in de Vlaamse literaire kritiek (1980-1994)

Ben van Humbeeck

NEERLANDISTIEK.NL 07.10c; GEPUBLICEERD: [oktober 2007]

Literaire ruzies zijn veelal het gevolg van langdurige beeldvorming. De lengte van de duur heeft het binnendringen van onjuistheden, eenzijdigheden, overdrijvingen mogelijk gemaakt, halve oordelen, radicale veroordelingen, hele en gedeeltelijke onwaarheden. Een letterkundige polemiek wordt dus vaak met de verkeerde middelen gevoerd, om de verkeerde inzet ook en op de verkeerde gronden. Waarschijnlijk is dat met alle polemieken het geval: zij gaat nooit tussen twee meningen, maar tussen twee zelf gevormde meningen en dat zijn doorgaans vooroordelen, soms van een grootte die ze, gezien ook de objectiviteit waarmee ze geprezen worden, het karakter van myten geven. (Fens, 1980)

1. Vlaanderen-Nederland: een literaire interland

De literaire relaties tussen Vlaanderen en Nederland zijn al vaker het voorwerp geweest van letterkundig onderzoek (recent nog in Janssens (2006) en met een studiedag over 'Eén of twee Nederlandse literaturen?' op 7 december 2006 in Oldenburg). Meermaals komt daaruit naar voren dat de Vlamingen zich onheus behandeld voelen door de Nederlanders, of onbegrepen, uitgestoten. Niet zelden wordt in het licht van zulke literair-kritische discussies geopperd dat de literatuur uit Vlaanderen het best begrepen wordt door Vlamingen, dat Nederlanders er, met andere woorden, minder voeling mee hebben, dat Vlaamse literatuur anders, ja zelfs radicaal anders is dan de Nederlandse.

Deze problematiek is voor een deel te wijten aan geconstrueerde clichés die een tegenstelling tussen Vlaanderen en Nederland hoog houden. Steunend op imagologisch onderzoek van Joep Leerssen – die ontdekte dat bij de constructie van nationale identiteiten telkens een aantal basistegenstellingen terugkomen – worden er een drietal clichés in deze paper onder de loep genomen, met twee doelen. Enerzijds is het de bedoeling te bekijken hoe deze basistegenstellingen in de Vlaamse kritiek opduiken. Anderzijds wil deze paper achterhalen hoe het komt dat deze clichés zo hardnekkig zijn en of er geen tegenvoorbeelden te vinden zijn. We zullen die vragen trachten te beantwoorden voor de periode 1980-1994. Die periode werd al eerder bestudeerd in een artikel van de hand van Hugo Brems (1999). Brems merkt in dat artikel op dat

[d]e keuze van die periode [samen]hangt [...] met de al dikwijls geformuleerde gedachte dat de 'miskennis' van de Vlaamse literatuur [door de Nederlandse kritiek] zeer sterk was in de eerste helft van de jaren tachtig, om vervolgens stilaan te verminderen, zoals dan ook moet blijken uit de toename van Vlaamse auteurs die hun werk bij Nederlandse uitgeverijen laten verschijnen. De jaren negentig zouden dan een aanzienlijk evenwichtiger toestand laten zien.]

Bovendien is de periode voor Vlaanderen ook van een ander belang. In 1980 wordt immers in België de staats hervorming ingezet, een proces dat er in 1994 toe leidt dat in de Belgische grondwet wordt ingeschreven dat België een federale (en dus niet langer een unitaire) staat is die bestaat uit gewesten en gemeenschappen. Vlaanderen wordt, met andere woorden, tussen 1980 en 1994 wettelijk, gouvernementeel en institutioneel afgebakend. Het valt dus ook te verwachten dat Vlaanderen zelfbewuster wordt, en zich gaat concentreren op en bewuster wordt van de cultuur die zich binnen haar eigen 'staats'-grenzen afspeelt.

2. Het zwakke, perifere broertje

Twee van de basistegenstellingen sluiten enigszins bij elkaar aan, omdat ze beide de krachtsverhoudingen tussen twee regio's behandelen. De eerste tegenstelling is die tussen sterke en zwakke naties, die als volgt geformuleerd wordt door Leerssen: 'Images of powerful nations will foreground the ruthlessness and cruelty associated with effective power; while weak nations can count either on the sympathy felt for the underdog or on that of benevolent exoticism that bespeaks condescension.' (Leerssen, 2000, 276-277). De tweede basistegenstelling is die tussen centrum en periferie:

Centrality carries with it the connotations of historical dynamism and development, whereas peripheries are stereotypically 'timeless', 'backward', or 'traditional'. It is a commonplace to say of remote corners that they have been 'bypassed by history' or that 'time stood still here.' In our chronotopical view of the world, journeying away from the centers of societal activity means metaphorically journeying backward in time. (id., 277)

Ook in de verhouding Vlaanderen-Nederland komen deze tegenstellingen vaak naar voren. In Vlaanderen beklagt men zich immers graag over de sterke posities die Nederlandse literaire instituties (van uitgeverij, over literaire kritiek naar literaire prijzen) innemen in het Nederlandstalige literaire landschap.

Verscheidene critici in Vlaanderen doen uitspraken die in het verlengde liggen van de formuleringen van Leerssen. In het artikel uit 1999 waarin hij de Nederlandse kritiek uit dezelfde periode onderzoekt, zegt Hugo Brems dat in zijn ogen een ideale kritische situatie inhoudt dat enerzijds 'de criticus wél oog blijft hebben voor het andere, in casu het Vlaamse, [...] maar anderzijds dat andere niet afwijst vanuit een absoluut gestelde, niet geproblematiseerde eigen norm, of het gaat koesteren omwille van het

'exotische' ervan.' (Brems, 1999, 115) Brems' artikel toont aan dat de dingen waarvoor hij in dit citaat waarschuwt inderdaad voorkomen in de Nederlandse kritiek. Als 'persoonlijke visie' op de zaak geeft het citaat echter ook aan dat hij zich tegen een evenzeer gedetecteerd exotisme kant.

Dirk van Bastelaere gaat nog een stukje verder. In een polemisch stuk uit 1993 gaat hij in op een debat dat gevoerd werd op de Frankfurter Buchmesse van dat jaar. Daarin zei de Nederlandse schrijver J. Bernlef 'terloops [...] dat de Vlaamse literatuur anno 1993 dichter bij de "orale traditie" stond dan de Nederlandse.' Van Bastelaere voegt daar aan toe dat die uitspraak '[i]n menig oor [klonk] alsof Bernlef de Vlamingen voor de negers van de Nederlandse taal aanzag, een volksstam die pas sinds kort het schrift heeft ontdekt.' (Van Bastelaere, 1993, 24) Hoewel Van Bastelaeres interpretatie van Bernlefs uitspraak discutabel is en hij er bovendien uitdrukkelijk tegen ingaat, komen hier wel elementen uit beide hierboven aangehaalde tegenstellingen naar boven: een vermeend exotisme (hoewel geenszins 'benevolent') en een ietwat achterlijke periferie.

Van Bastelaeres reactie zou met enige slechte wil kunnen worden opgevat als een flauwe reactie van een arme Vlaming op een weinig betekenende uitspraak. Met andere woorden, Van Bastelaere heeft (of de Vlamingen in het algemeen hebben) een minderwaardigheidscomplex tegenover hun grotere burens. Van Bastelaeres stuk gaat daar echter tegenin. Voortbouwend op het Frankfurter-dispuut argumenteert Van Bastelaere dat vooral de Nederlanders ermee gebaat zijn dat de - volgens hen zagezegde - verwaarlozing van de Vlaamse literatuur wordt gepseudologiseerd en wordt afgeschoven op 'de persoonlijke frustratie van een aantal individuele Vlaamse schrijvers.' (Van B. 24) Daarom spreekt Van Bastelaere van een ontwikkelingsstrategie van de Nederlanders: 'door de Vlamingen een *minderwaardigheidscomplex* in de schoenen te schuiven, hoeven de Nederlanders de oorzaak van het probleem niet bij zichzelf te zoeken, in een cultureel *meerderwaardigheidsgevoel* bijvoorbeeld.' (Van Bastelaere, 1993, 25, nadruk in origineel) Ook voor Van Bastelaere geldt dus blijkbaar het beeld van de Nederlandse geweldenaar die de Vlaamse underdog onheus behandelt.

Vlak voor de onderzochte periode zijn er trouwens twee bekende incidenten die weergeven hoe de Vlaamse kritiek rond 1980 de houding van de Nederlandse literaire instituties percipieert. Een eerste incident is dat rond de poëziebloemlezing van Cees Buddingh' en Eddy van Vliet, *Poëzie is een daad van bevestiging* (eerste druk 1978). In een reactie op het verschijnen daarvan - en het volgens hem te lage aantal Vlamingen in de bloemlezing - beschuldigde Daniël Billiet de Vlaming Van Vliet van 'literaire collaboratie.' Hij voegde er bovendien onomwonden aan toe dat hij de Nederlandse uitgevers en critici beschouwde als bezetters en dat Van Vliet als een onvervalste collaborateur heulde met de vijand.

Een andere bekende bloemlezing lokte een gelijkaardige reactie uit. Na het tellen van het aantal Vlamingen in de eerste druk van *De Nederlandse poëzie van de negentiende en twintigste eeuw in duizend en enige gedichten* (1979), drukte de Vlaming Willy Spillebeen zijn verontwaardiging als volgt uit:

Maar laat ik toch Komrij's boek wat van nabij besnuffelen. Nog in de inleiding vertelt hij dat ze er allemaal zijn: 'de romantici, de romantische rebellen, de dominees enz. enz.' 'En

daartussendoor,' zegt Komrij, 'steeds weer: de zonderlingen, de studenten, de Vlamingen en de vroeggeknakten.' Dus ben ik toch maar eens aan het tellen gegaan: wat de 19de eeuw betreft: 11 Vlamingen; wat de 20ste eeuw betreft: 17. Totaal 28! En dit op een totaal van 348 dichters, één meer of minder doet er niet toe. Inderdaad, 'daartussendoor' dan maar. De 'zonderlingen', de 'studenten' en de 'vroeggeknakten' zijn in ieder geval talrijker dan de 'Vlamingen'. (Spillebeen, 1980)

Vervolgens verwijt Spillebeen Komrij dat hij - net zoals elke andere Nederlandse bloemlezer - niets van de Vlaamse poëzie afweet. Bovendien merkt Spillebeen op dat alle Vlamingen die Komrij opneemt ofwel in Nederland gepubliceerd hebben, ofwel net een grote Nederlandse prijs hebben gekregen. Spillebeen stelt dus eigenlijk vast hoe Nederlandse uitgevers en andere instituties een zodanig grote greep hebben op Nederlandse critici dat zij de (Vlaamse) auteurs die daarbuiten vallen niet de moeite waard vinden, of simpelweg niet opmerken. De macht van het Nederlandse boekbedrijf verstikt met andere woorden de Vlaamse literatuur die niet in Nederland wordt uitgegeven.

Hoewel er niet zelden commentaar wordt geleverd op de rol van de Nederlandse kritiek in dit alles, valt het op dat ook de Vlaamse kritiek wel eens een veeg uit de pan krijgt. Een enkele keer blijft dat nog neutraal, zoals wanneer Joris Note betreurt dat Vlaanderen geen gezaghebbende criticus heeft - zoals Brouwers en Komrij dat in Nederland zijn - om aan minder bekende, maar uitstekende schrijvers een publiek te geven (Note, 1987). Elders wordt vooral in verband met het werk van Stefan Hertmans diens uitspraak aangehaald dat de Vlaamse kritiek gemakzuchtig is en geen gebruik maakt van het begrippenapparaat dat door de literaire theorie ontwikkeld is. Bovendien zouden de begrippen die dan wél worden gebruikt verkeerd gehanteerd worden. (Cf. De Schutter, 1988 en Vervaeck, 1994) Door commentaar te leveren op de eigen Vlaamse literaire kritiek geven Vlaamse critici natuurlijk zelf aan dat deze geen degelijk niveau haalt en dat ze - in vergelijking met de Nederlandse kritiek - een perifere positie inneemt in de Nederlandstalige literatuur.

Naast expliciete uitspraken rond de centraliteit van de Nederlandse instituties kan ook gekeken worden naar welke boeken er in de Vlaamse literaire kritiek aandacht krijgen en bij welke uitgeverijen die gepubliceerd werden. Om daar een zicht op te krijgen werden alle kritische stukken uit vier literaire tijdschriften (*Ons Erfdeel*, *Yang*, *Nieuw Wereld Tijdschrift* en *Dietsche Warande en Belfort*) in Vlaanderen samengebracht. In totaal gingen 1973 stukken in op een specifieke publicatie. Daarvan ging het in 894 gevallen om een boek dat enkel in Amsterdam was uitgegeven; in 241 was Amsterdam een mede-publicatieplaats. Zelfs afgezet tegen de totale literaire productie uit Nederland en Vlaanderen uit de periode 1980-1994 geven deze cijfers het overweldigende overwicht van de Amsterdamse uitgeverijen weer. Door het veelvuldig recenseren van in Amsterdam uitgegeven boeken bevestigt de Vlaamse literaire kritiek stilzwijgend de centrale plaats die deze uitgeverijen innemen. Het lijkt er dan ook op dat Amsterdam - althans voor wat de Nederlandse literatuur betreft - in Vlaanderen als de culturele hoofdstad van de Lage Landen wordt beschouwd, een mening die trouwens af en toe met zoveel woorden opduikt in de Vlaamse kritiek.

3. Koude Nederlanders, warme Vlamingen

Uit de literaire discussies tussen Vlaanderen en Nederland komt echter ook naar voren dat het zwaartepunt van de verschillen tussen beide regio's zou liggen op poëtische verschillen. Die verschillen zouden ervoor zorgen dat de Nederlandse literaire kritiek weinig begrip opbrengt voor Vlaamse literatuur of deze zelfs zou verwaarlozen. De tegenstelling die daarbij vaak geschetst wordt zou dan uiteindelijk neerkomen op een cerebrale literatuur in het Noorden en een meer emotieve literatuur in het Zuiden. Ook deze derde tegenstelling, die tussen Noord en Zuid, is echter een sjabloon die regelmatig blijkt terug te keren in de constructie van nationale identiteiten, zo blijkt uit het onderzoek van Leerssen:

The opposition between North and South activates an invariant array of characteristics regardless of the specific countries or nations concerned. Any North-South opposition will ascribe to the northern party a "cooler" temperament and thus oppose it to its "warmer" southern counterpart. The oppositional pattern "cool North/warm South" further involves characteristics such as a more cerebral, individualist, more rugged, less pleasing but more trustworthy and responsible character for the northern party, as opposed to a more sensual, collective, more polished, more pleasing but less trustworthy or responsible character for the southern party. Democracy, egalitarianism, a spirit of business enterprise, a lack of imagination and a more introspective, stolid attitude are northern; aristocracy, hierarchy, fancy, and extrovert spontaneity are characteristic of the South. (Leerssen, 2000, 275-276)

Verscheidende punten uit dit citaat zijn te herkennen in de Vlaamse kritiek uit de jaren 1980 en '90. Het meest opvallende is echter wellicht dat de geschetste tegenstellingen ook en vooral worden gebruikt in verband met auteurs die net de tegengestelde eigenschappen vertonen. In plaats van de tegenstellingen in kwestie dan onderuit te halen, presenteren critici deze schrijvers echter als uitzonderingen die de regel bevestigen. Anna Enquist is hiervan een voorbeeld. Van haar wordt gezegd dat ze 'on-Nederlandse poëzie [schrijft], waarin de gevoelens bij hun naam worden genoemd. In de gedichten van Enquist mag er gehuild, gestampvoet en gemist worden. Wanhoop heet gewoon wanhoop, angst is angst en woede is woede.' (Piryns, 1994)

Een ander voorbeeld is van de hand van Stefaan Evenepoel die de receptie van Rutger Kopland schetst als volgt:

Eigen aan het Vlaamse Nieuw Realisme [...] is dat het zich altijd sterk gemaakt heeft veel persoonlijker, warmer en menselijker te zijn dan de naakte objectiviteit van De Nieuwe Stijl of de Barbarber-poëzie. Een en ander illustreert waarom de vroege Kopland-ontvangst in Vlaanderen van nieuw-realistische origine was [...]
Wordt de 'human touch' door de hem binnenhalende Vlaamse nieuw-realistische hogelijk gewaardeerd, in Nederland, waar de onpersoonlijke poëzie van De Nieuwe Stijl en Barbarber al een hele tijd de dienst uitmaakt, vormt de nadrukkelijke emotionaliteit in zijn werk precies het gevoelige punt. (Evenepoel, 1988)

4. (Literatuur-)Geschiedenis als objectiverende factor

Met Evenepoel leggen we eigenlijk een link tussen literaire kritiek en literatuurgeschiedenis. Het is immers niet alleen de literaire kritiek die de tegenstelling tussen Vlaanderen en Nederland hoog houdt. Ook literatuurhistorici maken dankbaar gebruik van (vermeende?) opposities tussen Noord en Zuid. Zo worden de toenmalige uitspraken omtrent de verschillende vormen van het nieuw-realisme door literatuurhistorici gretig hernomen. Dat er uiteindelijk literatuurgeschiedenissen begonnen te verschijnen die Vlaanderen of Nederland apart behandelden (bv. Anbeek 1990, of Brems en De Geest, 1988, 1989, 1991), hoeft dus eigenlijk niet verbazen.

Die evolutie wordt echter niet zelden negatief benaderd in Vlaanderen. Zo vindt Anne Marie Musschoot zich in een beschouwing naar aanleiding van het verschijnen van *Het literair klimaat 1970-1985* behoorlijk op over de plaats en de behandeling van de Vlaamse literatuur in dat werk:

en ten slotte, de Vlaamse literatuur - die misschien [volgens de redactie van het besproken werk] niet eens bestaat maar waarvan dan wel proza en poëzie apart worden behandeld. De volgorde is niet zonder betekenis - de Vlaamse literatuur is hier manifest in een annex-, bijlage- of appendix-positie gedrongen (Musschoot, 1986)

Vooraf die laatste zin is belangrijk. Volgens Musschoot wordt de Vlaamse literatuur in het werk immers actief gemarginaliseerd, in een appendix-positie *gedrongen*. Enkele jaren later krijgt haar beschouwing een iets mildere kant wanneer ze die verschuiving bekijkt als een algemeen verschijnsel in de literatuurgeschiedschrijving. In een reactie op het verschijnen van de literatuurgeschiedenis van Ton Anbeek schrijft ze het volgende:

In de literatuurgeschiedschrijving van de laatste decennia heeft zich een opvallende verschuiving voorgedaan. De literatuur van de jaren '60 in de Nederlanden werd in twee delen Literair lustrum (1967 en 1973) [...] beschreven aan de hand van synthetische overzichten per genre, aangevuld door profielen over auteurs en hun werk. De overzichten in de Lustrum-delen zijn 'geïntegreerd': de literatuur van het hele taalgebied - Nederland én Vlaanderen - wordt er als geheel beschreven. [...] In Het literair klimaat, waarin de periode 1970-1985 wordt behandeld, onmiddellijk aansluitend op het tweede Lustrum-deel, is de aanpak echter al gewijzigd. De Vlaamse literatuur is er duidelijk gemarginaliseerd: ze wordt achteraan, als het ware in een appendix, aan het geheel toegevoegd. (Musschoot, 1990)

Hoewel haar betoog ietwat milder is getoonzet, blijft Musschoot de gedachte bezigen dat er te weinig aandacht is voor de Vlaamse literatuur en dat die Vlaamse literatuur bovendien actief wordt achteruitgesteld in de literatuurgeschiedschrijving. Musschoot vindt die evolutie betreuwend omdat ze volgens haar de literaire integratie van Noord en Zuid ondermijnt. Anbeek's literatuurgeschiedenis is dan ook het ultieme voorbeeld van de gevaren van de geschetste verschuiving: de Vlaamse literatuur, volgens Musschoot hooguit nog een appendix in *Het literair klimaat*, wordt daarin immers (quasi) volledig terzijde gelaten. En dat wordt in de Vlaamse literaire kritiek

blijkbaar opgevat als een grove inbreuk op de integratiegedachte en een voorbeeld van een soort neerlandocentrisme waarbij Vlaanderen wordt (weg)gemarginaliseerd.

Ook de algemene geschiedenis wordt wel eens geciteerd als bron van de tegenstellingen tussen Vlaanderen en Nederland. Algemeen kunnen de meeste van die opmerkingen worden teruggebracht tot één bepaald moment in de geschiedenis van de Lage Landen, namelijk de val van Antwerpen in 1585 en de daaropvolgende eerste scheiding der Nederlanden. In volle Reformatie en Contra-Reformatie zorgde de herovering van de Zuidelijke Nederlanden door de Spanjaarden voor een *braindrain* van Zuidelijke intellectuelen en handelaars naar het Noorden. Net zoals elders in Europa waren in het Zuiden veel van de intellectuelen en handelaars protestant geworden en aangezien de Spanjaarden van de Zuidelijke Nederlanden opnieuw een streng-katholieke regio wilden maken en er in het Noorden een (relatieve) godsdienstvrijheid heerste, migreerden veel van de Vlaamse denkers en handelaars naar het Noorden. Dat zorgt dan voor het vaakgebruikte beeld dat Nederland met Vlaamse hersenen denkt en dat er in het Zuiden niet veel anders overbleef dan emoties.

Die tegenstelling wordt nog verder versterkt door de tegenstelling tussen de twee godsdiensten. Het strenge, sobere calvinisme staat immers in een schril contrast met het vaak overdadige, barokke katholicisme waardoor het beeld van matiging en cerebraliteit tegenover breedsprakerigheid en emotionaliteit alleen maar wordt versterkt (Cf. o.a. Roggeman [1981], Vanwoudenberg [1984], De Wispelaere [1986] & Van Bastelaere [1993]).

5. Tegenvoorbeelden

Eigenlijk geven de hier aangehaalde voorbeelden het al aan: vaak wordt het werk van schrijvers waarvan de schrijftuur als afwijkend wordt beschouwd in de literaire kritiek precies gebruikt om bepaalde vastgeroeste tegenstellingen nog eens te onderstrepen. Hoewel Enquist en Kopland (en verder ook F. Springer en Louis Ferron bijvoorbeeld) expliciet als on-Nederlands worden gesitueerd, leiden die situeringen nooit tot een reflectie over de inhoud van die Nederlandse literaire identiteit en de geldigheid daarvan. Ook over de inhoud van de tegengestelde Vlaamse identiteit waar de genoemde auteurs dan eigenlijk meer in zouden thuishoren wordt nooit gedebatteerd. Het ligt echter voor de hand dat deze auteurs aanleiding geven tot zo'n debat omdat ze de geschetste tegenstellingen ondergraven.

Ook voor het polemische artikel van Dirk van Bastelaere zijn er tegenvoorbeelden te vinden. Hoewel Van Bastelaere de Nederlandse literatoren ervan beschuldigt Vlaanderen een minderwaardigheidscomplex aan te praten, geeft enerzijds de centrale plaats van Amsterdam als uitgeversplaats in de Vlaamse kritiek al iets anders aan. Anderzijds zijn er ook enkele Vlaamse literatoren die het minderwaardigheidscomplex zonder meer bij de Vlamingen situeren - zonder dat het dan een constructie van Nederlandse literaire bezetters zou zijn. Zo wordt er in een recensie over werk van Walter van den Broeck gesproken van 'het bekende Vlaamse inferioriteitskompleks' (Geerts, 1980). In de context van een portret van Monika van Paemel wordt het wat positiever geformuleerd: 'Ze lijdt niet aan wat ze zelf de 'Vlaamse ziekte' noemt: valse bescheidenheid. [...] Je kleiner voordoen dan je

bent is een vorm van valse bescheidenheid, en er zit een ontzettend hovaardige houding achter.’ (Ghijs, 1994)

Hoewel het algemene beeld in deze citaten wel hetzelfde blijft, verandert door de bron waar het beeld vandaan komt wel een en ander. In tegenstelling tot wat uit het artikel van Joep Leerssen naar voren komt, treden de Nederlanders hier niet op als geweldenaars die de Vlamingen iets willen aanpraten, maar blijkt het de Vlaming te zijn die in een bescheiden en onderdanige rol kruipt. Bovendien roepen de net geciteerde critici op tot een meer strijdvaardige houding en willen ze zich niet langer in de positie van underdog wentelen om op die manier op *goodwill* en sympathie te kunnen rekenen. In die zin gaan ze regelrecht in tegen de door Leerssen geschetste tegenstellingen.

Ten slotte moeten we natuurlijk ook een kanttekening maken bij de plaatsen van Vlaanderen en Nederland ten opzichte van elkaar. Er valt immers wel wat voor te zeggen dat Vlaanderen zich sinds 1980 niet altijd in een perifere positie heeft bevonden hoewel dat - alvast voor de periode tot 1995 - wel zo lijkt naar voren te komen in de Vlaamse literaire kritiek. Kijken we buiten die periode dan zien we hoe ‘de Belgen’ soms als ‘beter’ worden beschouwd in de Nederlandse literaire kritiek (Fortuin, 2006). Bovendien kwam in een debat naar aanleiding van de voorstelling van *De weifelende ezel* van Joris Janssens naar voren hoe in Nederland boeken van Vlaamse auteurs meer gewaardeerd worden naar mate ze meer ‘Vlaamser’ zijn. Uiteraard dreigt hierbij opnieuw het spook van het exotisme, maar hoe dan ook zou men een algemene trend kunnen vaststellen die de Vlaamse literatuur op een hoger plan brengt dan vroeger, soms zelfs op een hoger plan dan de Nederlandse.

Daarnaast moeten we ons natuurlijk afvragen of er wel sprake is van één centrum en één periferie. Kijken we bijvoorbeeld naar de doorbraak van de Vlaamse postmodernistische dichters in Nederland in de tweede helft van de jaren 1980 en het begin van de jaren '90, dan zou je die ontwikkeling op verschillende manieren kunnen interpreteren. Een eerste manier zou kunnen zijn dat je die doorbraak beschouwt als een vernieuwing van het (Nederlandse) centrum van de Nederlandstalige literatuur. Een andere manier zou kunnen zijn dat je het beschouwt als een uitdragen van het postmodernisme vanuit Vlaanderen naar Nederland, hetzij als vanuit een poëtisch centrum naar een poëtische periferie, hetzij als vanuit een apart centrum in Vlaanderen, naar een apart centrum in Nederland, hetzij als vanuit het centrum in Vlaanderen naar het centrum van de volledige Nederlandstalige literatuur. Door de politieke ontwikkelingen in Vlaanderen in de jaren 1980 en '90 lijkt het alvast mogelijk dat er zich een apart Vlaams centrum heeft gevormd. Hoe dat centrum zich op zijn beurt verhoudt tot de Nederlandse of de Nederlandstalige literatuur is niet helemaal duidelijk. Wel duidelijk is dat de Vlaamse literaire kritiek grotendeels lijkt vast te houden aan een zogezegde perifere positie van de Vlaamse literatuur, terwijl de onderlinge verhoudingen tussen Vlaanderen en Nederland voortdurend verschuiven.

6. Het karakter van myten?

Zoals Leerssen ook aangeeft: de tegenstellingen die geconstrueerd worden om een eigen identiteit te creëren en om zichzelf (het eigene) te kunnen afzetten tegen een andere, geven in geen geval

essentiële, absolute en onveranderlijke kenmerken weer van een gemeenschap (in dit geval een literaire gemeenschap). Bepaalde patronen zijn interessant en herkenbaar (en misschien ook interessant omwille van hun herkenbaarheid) en bovendien zijn sommige patronen soms effectief terug te vinden in de literaire kritiek. Dat laatste is wellicht mede te wijten aan de mechanismen van literaire tradities en hoe die door de invloed van binnenlandse media binnen de staatsgrenzen worden verspreid - en waartegen men zich vaak buiten de staatsgrenzen verzet.

Maar hoe herkenbaar en interessant die tegenstellingen ook zijn, we moeten altijd in het achterhoofd houden dat het om constructies gaat. De tegenvoorbeelden en nuanceringen uit het laatste punt (5.) lijken alvast te bevestigen dat in het geval van Vlaanderen en Nederland de vernoemde tegenstellingen niet altijd houdbaar zijn, of dat de situatie ingewikkelder in elkaar zit dan ze op het eerste gezicht lijkt. Het citaat van Kees Fens aan het begin van dit stuk heeft dus een deel waarheid in zich: de tegenstellingen die gebruikt worden (en opgebouwd worden) in de Vlaamse literaire kritiek zijn vaak (zo niet, altijd) 'geobjectiveerde' meningen en vooroordelen, geen objectieve gegevens. Hoe vaak ze ook op die manier worden voorgesteld.

Bibliografie

- Anbeek, Ton. *Geschiedenis van de Nederlandse literatuur tussen 1885 en 1985*. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1990.
- Billiet, Daniël. 'Gesprek met Eddy van Vliet: "Nederlanders moet je Vlamingen voeren met mondjesmaat."' *Poëziekrant* 2 (1978): 1-3.
- Brems, Hugo. 'Het kritische discours over Vlaamse literatuur in Nederlandse kranten en weekbladen (1980-1994).' *Nederlandse Letterkunde* 4 (1999): 98-115.
- Brems, Hugo, & Dirk de Geest (red.). *Wij bloeien, maar bloeien vergeefs: poëzie in Vlaanderen 1945-1955*. Leuven: Acco, 1988.
- . *Barbaar in mijn mond: poëzie in Vlaanderen 1955-1965*. Leuven: Acco, 1989.
- . *Opener dan dicht is toe: poëzie in Vlaanderen 1965-1990*. Leuven: Acco, 1991.
- De Schutter, Freddy. 'Gelukkige Arkprijs.' *De Standaard*. 8 april 1988.
- De Wispelaere, Paul. 'Bestaat er een Vlaamse literatuur?' in: Van Deel, Tom, Matsier, Nicolaas en Offermans, Cyrille. *Het literaire klimaat 1970-1985*. Amsterdam: De Bezige Bij, 1986. 249-260.
- Evenepoel, Stefaan. 'Twintig jaar Koplant in Vlaanderen.' *Ons Erfdeel* 32 (1988): 721-731.
- Fens, Kees. 'Myten.' *De Standaard*. 2 mei 1980.
- Fortuin, Arjen. 'De Belgen zijn beter.' *NRC Handelsblad*. 27 januari 2006.
- Geerts, Leo. 'Walter van den Broeck: "Brief aan Boudewijn."' *De Nieuwe*. 18 juli 1980.
- Ghijs, Inge. 'Nergens thuis.' *De Standaard*. 20 mei 1994.
- Janssens, Joris. *De weifelende ezel. Over Vlaamse identiteit en Nederlandse poëzie. 1893-1925*. Nijmegen: Vantilt. 2006.
- Leerssen, Joep. 'The Rhetoric of National Character, a Programmatic Survey.' *Poetics Today* 21 (2000): 267-292.
- Musschoot, Anne Marie. 'Het literair klimaat 1970-1985 of de 'Hollandse' Nederlandse literatuur met een Vlaamse appendix.' *Yang* 22 (1986): 97-101.
- Musschoot, Anne Marie. 'Geschiedenis van de Nederlandse letterkunde 1885-1985, een verhaal zonder Vlaanderen.' *Yang* 26 (1990): 167-170.
- Note, Joris. 'Een schoon werk.' *De Morgen*. 1 augustus 1987.
- Piryns, Piet. 'Gevoelens in een jampot.' *Knack*. 7 september 1994.

Ben van Humbeeck – 'Het karakter van myten.' Literaire identiteitsvorming in de Vlaamse kritiek (1980-1994)

Roggeman, Willem M. 'Alstein tikt Van Vliet op de vingers.' *De Nieuwe Gazet*. 9 januari 1981.

Spillebeen, Willy. 'De Nederlandse poëzie volgens Komrij.' *De Nieuwe*. 28 maart 1980.

Vanwoudenberg, Anton. 'Walter Van den Broeck in Laken.' *De Nieuwe*. 20 augustus 1984.

Van Bastelaere, Dirk. 'Nederlandse negers.' *Knack*, 27 oktober 1993. 24-25.

Vervaeck, Bart. 'Nomade [...]' *De Morgen*. 13 mei 1994.